

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 8 3 ● 2009

Drie bijzondere

● Foto's: Martijn Oud.

● Paddenstoelen langs de Wilhelminalaan.

● Essenzwam - Mosselenbuurt.

Hoe gaat het met de paddenstoelenlanen in Alkmaar en Bergen? Dit artikel maakt de balans op na zes jaren gemeentelijk beleid en geeft een overzicht van de veranderingen die hebben plaats gevonden.

Het is inmiddels alweer zes jaar geleden dat ik een artikel schreef voor dit tijdschrift over een drietal bijzondere paddenstoelenlanen (jaargang 2, nummer 4, 2003). Het betrof de Mosselenbuurt en de Landweg te Bergen en de Wilhelminalaan te Alkmaar. Mycologen maakten zich zorgen over het wel en wee van de aanwezige bijzondere mycoflora, omdat de instandhouding ervan onder verantwoordelijkheid valt van de betreffende gemeenten. Bij gemeentebesturen spelen bij het beheer van wegen vaak andere zaken mee dan natuurbeheer.

De Mosselenbuurt te Bergen

Deze laan loopt van de Eeuwige laan tot aan de Voert in Bergen en bestaat voornamelijk uit oude beuken. De laan staat bij mycologen bekend door het voorkomen van een klompvoet, namelijk de zeer zeldzame paarsrandgordijnzwam (*Cortinarius balteatus*, Rode Lijst

(RL): gevoelig). Klompvoeten zijn een groep van grote spectaculaire gordijnzwammen met verdikte steelvoet. In 2003 werd deze klompvoet bedreigd, omdat op de groeiplaats tuinafval gestort werd. Dat de paarsrandgordijnzwam hier nog steeds elk jaar in een behoorlijk aantal verschijnt en zich zelfs heeft uitgebreid naar 't Oude Hof is te danken aan het feit dat er niet meer op de groeiplaats wordt gestort. Ondanks de storm van een aantal jaren geleden, waarbij een beuk werd omgeblazen, is de beuk met de enorme eikenvuurzwam (*Phellinus robustus*, RL: kwetsbaar) blijven staan. De eikenvuurzwam is vanaf 2003 flink in grootte toegenomen en langs de sloot tegenover 't Oude Hof te bewonderen. De laan was ooit één van de weinige groeiplaatsen van het schaapje (*Lactarius vellereus*, RL: kwetsbaar) in Noord-Holland en ofschoon deze soort de laatste zes jaar aan de Mosselenbuurt niet meer

is waargenomen, verscheen hij in 2006 onverwachts met 6 exemplaren in de buurt van de Komlaan. Nieuwelingen sinds het peiljaar 2003 zijn de zeldzame witte galgordijnzwam (*Cortinarius emollitius*) en het varkensoor (*Otidea onotica*, RL: kwetsbaar). Andere Rode Lijst-soorten uit 2003, zoals de gelaarsde gordijnzwam (*Cortinarius torvus*, RL: bedreigd) en de tweekleurige russula (*Russula veteriosa*, RL: kwetsbaar) komen hier nog steeds voor. Resumerend kan worden gezegd dat ondanks het illegale storten van tuinafval het aantal waargenomen soorten van deze laan zelfs is toegenomen van 35 naar 42. Het effect van de bouwactiviteiten in 2008 aan het perceel op de hoek van de Mosselenbuurt en de Eeuwigelaan, waarbij het bouwverkeer achter en tussen de beuken geparkeerd stond, zal voor de mycoflora en de oude beuken niet gunstig zijn geweest.

De Landweg te Bergen 2003

Deze paddenstoelenlaan heeft een begroeiing van jonge zomereiken en loopt van de Koninginneweg naar de duinrand en grenst hier aan de hoogste duinen van Nederland.

paddenstoelenlanen

● Netstelige heksenboleet.

Vanuit de duinen is er sprake van een flinke kwel, die op veel plaatsen niet wegzakt naar de ondergrond door de aanwezigheid van een laag waterdichte zogenaamde pikklei vlak onder het oppervlak. Het schone kwelwater in combinatie met de waterdichte kleilaag vormt plaatselijk een gunstig biotoop voor soorten die gevoelig zijn voor vermesting en verzuring. Dat bleek al in 2003, toen er twee spectaculaire klompvoeten werden aangetroffen, namelijk de violetbruine gordijnzwam (*Cortinarius balteatocumatilis* RL: gevoelig, zzz) en de purperen gordijnzwam (*Cortinarius purpurascens*, zz). Andere Rode Lijst soorten waren de zilversteelsatijnzwam (*Entoloma turbidum*, kwetsbaar), de geribbelde satijnzwam (*Entoloma undatum*, kwetsbaar), de tweekleurige russula (*Russula veternosa*, kwetsbaar) en netstelige heksenboleten (*Boletus luridus*, kwetsbaar). In totaal werden er toen 67 soorten aangetroffen.

De renovatie van de Landweg in 2004

Begin 2004 kregen we een telefoontje van de gemeente Bergen met het verzoek of we op het gemeentehuis wilden komen. Zij hadden in Tussen Duin en Dijk het artikel gelezen over 'Unieke paddenstoelenlanen' met daarin de genoemde bijzondere mycoflora van de Landweg. Op het stadhuis kregen we te horen dat de Landweg gerenoveerd zou worden vanwege de verkeersveiligheid en het plan was om medio 2004 met de klus te beginnen. Er zou een slijtlaag van 20 centimeter op het wegdek worden aangebracht, de fietspaden zouden worden vernieuwd en de wegkruisingen zouden worden verhoogd om de snelheid van het verkeer te verminderen. Ook wilde de gemeente de zomereiken om en om verwijderen, omdat de kronen in elkaar staken en de bomen elkaar in de groei belemmerden. Vooral het verhogen van de wegbermen en het weghalen

van de zomereiken zou desastreus zijn voor de klompvoeten. Tot onze verrassing wilde de gemeente Bergen alles proberen om vooral de klompvoeten te sparen. Met de gedachte dat als je de veel-eisende klompvoeten weet te sparen, de andere soorten daar ook wel voordeel van hebben, werd een plan de campagne gemaakt. De zomereiken waarbij klompvoeten waren gezien, werden niet verwijderd en de aangevoerde grond voor de bermverhoging zou van dezelfde samenstelling worden als de oorspronkelijke ondergrond. Om te voorkomen dat tussen de zomereiken geparkeerd zou worden, werden er palen geplaatst. Het beheer van de bermen zou voortaan bestaan uit het maaien en afvoeren van het gras, waardoor verschraling een kans zou krijgen.

De Landweg na de renovatie.

We wisten dat het herstel van een mycoflora na de bovengenoemde

● Mosselenbuurt.

ingrijpende renovatie veel tijd zou kosten. Dit proces zou op z'n minst 5 jaar duren en dan was het nog maar de vraag of de beoogde soorten zouden terugkeren (Arnolds et al. 1999).

Het eerste jaar na de renovatie stonden er echter al weer veel gewone krulzomen (*Paxillus involutus*), een van de algemeenste mycorrhizavormers in ons land.

De Wilhelminalaan heeft ondertussen een nationale reputatie gekregen vanwege zijn paddenstoelenrijkdom en vooral vanwege het massale voorkomen van boleten.

Het jaar daarop stonden er weer volop groene knolamanieten (*Amanita phalloides*) en onsmakelijke kamrussula's (*Russula pectinatoides*), samen met de radijsvaalhoed (*Hebeloma crustuliniforme*) en kwam de eerste Rode Lijstsoort tevoorschijn, namelijk de netstelige heksenboleet (*Boletus luridus* RL: kwetsbaar). Het derde jaar na de renovatie leek de oude situatie teruggekeerd door het verschijnen van een hele reeks van soorten met onder andere de ster-spoorvezelkop (*Inocybe asterospora*, RL: kwetsbaar) en de gestreepte satijnzwam (*Entoloma subradiatum*) en ruim dertig andere soorten waaronder de abrikozenrussula (*Russula risigallina*) en de vissige eikenrussula (*Russula graveolens*). Er was echter nog geen spoor te bekennen van onze veeleisende klompvoeten.

Dat bleek echter een kwestie van tijd te zijn, want op 9 oktober 2008 stonden er op twee verschillende

plaatsen langs de laan purperen gordijnzwammen (*Cortinarius purpurascens*).

De tweede klompvoetsoort, de violetbruine gordijnzwam is weliswaar nog niet verschenen, maar dit is hopelijk een kwestie van tijd. We kunnen dus vaststellen dat de mycoflora van de Landweg zo goed als hersteld is.

We danken hierbij de gemeente

Bergen voor haar getoonde betrokkenheid en besluitvorming die het herstel van de mycoflora van de Landweg mogelijk maakte. Overigens willen we wel opmerken dat het jaarlijks inzaaien met rijk-bloeiende planten zoals bolderik en blaassilene de bermen wel opvrolijkt, maar dat de fructificatie van veel paddenstoelensoorten hierdoor wordt verhinderd. Voor het paddenstoelenrijke deel van de laan dat loopt van het benzinstation tot de duinrand bevelen wij een korte grazige begroeiing aan.

De Wilhelminalaan te Alkmaar

De circa 500 meter lange, met oude beuken begroeide Wilhelminalaan ligt bij de ingang van het Medisch Centrum Alkmaar en loopt evenwijdig aan de Harddraverslaan. Om de bereikbaarheid van het ziekenhuis te vergroten, zijn in het verleden plannen gemaakt voor een ondergrondse parkeergarage onder de laan. De oude beuken wilde

men sparen en in ondergrondse betonnen bakken plaatsen om geen afbreuk te doen aan het aanzien van de laan. Gelukkig is die ondergrondse garage er nooit gekomen. De laan heeft ondertussen een nationale reputatie gekregen vanwege zijn paddenstoelenrijkdom en vooral vanwege het massale voorkomen van boleten. In de loop der tijd hebben er diverse werkzaamheden plaatsgevonden, die slecht uitpakten voor de beuken en de mycoflora. In 2002 werden er sleuven tussen de beuken van de Wilhelminalaan gegraven om de huizen van nieuwe stortpijpen te voorzien. Blijkbaar ligt er midden onder de Harddraverslaan een riool. In deze sleuven kon je goed zien, hoe ondiep de beuken eigenlijk wortelen en hoe dun de draden van mycelia of zwamvlok eigenlijk maar zijn. Elke beuk heeft hier diverse paddenstoelensoorten als mycorrhizapartners tot wederzijds voordeel en dit was een uitgelezen gelegenheid om dit eens nader te bekijken. De beuken, en dus ook de mycoflora, hadden sterk te lijden van de doorgraving van het wortelstelsel en het jaar daarna stonden er beduidend minder paddenstoelen in de laan. Hopelijk hoeft dit in de toekomst niet meer te gebeuren, want de jaren erna valt vooral de verslechtering van de beuken op. Om de beuken te helpen is de Bomenstichting in actie gekomen en heeft onder de beuken bodeminjecties gegeven met voedingssupplementen. Dit is funest voor het mycelia van veel paddenstoelsoorten en het duurt zeker een aantal jaren voor je hier weer paddenstoelen ziet verschijnen.

Het Beheerplan Alkmaarderhout 2007-2017

Door de verantwoordelijke personen op de hoogte te houden van de aangetroffen soorten en voorstellen

● Schelpenpad Wilhelminalaan.

voor het beheer te doen, is de laan uiteindelijk opgenomen in het Beheerplan Alkmaarderhout 2007-2017. In de herfst van 2007 zijn tussen de Harddraverslaan en Wilhelminalaan de parkeervakken opgeheven en teruggegeven aan de natuur. Het zand dat nodig was om de nieuwe bermvlakken op te vullen werd verkregen door het graven van een paddenpoel langs de Zandersloot. Dit kalkarme zand bleek uiteindelijk toch wat te voedselrijk, gezien de grote brandnetel die later op de nieuwe bermvlakken opschoot. De verwachting is dat onder de beuken, waar nauwelijks humusvorming plaatsvindt, snel een verschraling zal optreden. Het beheerplan voorziet ook in het éénmalig weghalen van de oprukkende en over de grond groeiende klimop, die fructificatie tegengaat van veel micorhiza vormende en saprotrofe paddenstoelen. Deze klus is laat in de herfst van 2008 uitgevoerd en zal naar verwachting een positief effect hebben op de aantallen en soorten paddenstoelen van de laan.

De aantalsontwikkeling van soorten

De Wilhelminalaan is de rijkste groeiplaats van de netstelige heksenboleet (*Boletus luridus* RL: kwetsbaar) en de gewone heksenboleet (*Boletus erythropus*) in Noord-Holland en misschien wel in heel Nederland.

Ook komen hier veel soorten voor, die elders in Noord-Holland niet voorkomen, zoals de wortelende boleet (*Boletus radicans*), de verborgen vezelkop (*Inocybe crypto-*

cystis) of de wortelende gordijnzwam (*Cortinarius rigens*), om er maar enkele te noemen.

Het paddenstoelenseizoen van 2008 was bijzonder door de grote aantallen boleten. Op 4 augustus stonden er 230 exemplaren van de netstelige heksenboleet en 15 exemplaren van de zeldzame wortelende boleet.

Ook dit jaar werden er weer nieuwe soorten aangetroffen, zoals de verborgen vezelkop (*Inocybe cryptocystis* RL: gevoelig), de schubbigge vezelkop (*Inocybe hystrix* RL: kwetsbaar) en de knolvezelkop (*Inocybe praetervisa* RL: kwetsbaar). Door de vele inventarisaties, die nieuwe soorten aan het licht brachten, is het aantal soorten gestegen van 74 in 2003 naar 132 in 2008. Behalve door de natte en warmere zomers komt dit zeker ook door de besluitvorming en het beheer van de gemeente Alkmaar. Het is jammer dat het schelpenpad aan de kant van het oorlogsmonument in 2007 een laag grindzand als verharding heeft gekregen. De aanwezigheid van (het) schelpen(pad) is van groot belang geweest voor het grote aantal paddenstoelen dat er tot nu toe is aangetroffen. Die verandering kan op de langere termijn van negatieve invloed zijn op de mycoflora en stinzefflora van de Wilhelminalaan/Harddraverslaan. De gemeente wil de visserij op schelpdieren in Nederland niet stimuleren. Een duurder optie is schelpen te importeren. Maar voor het duurzame behoud van de kalkarme plaatsen zoals de Wilhelminalaan is de aanwezigheid van schelpen van essentieel belang voor een optimale (myco)flora.

● Gelaarsde gordijnzwam.

● Violetbruine gordijnzwam, Landweg.

Met dank onder meer aan: Friedjof van den Bergh (NMV), Simone Stam (Gemeente Alkmaar), Jan Vrouwe (KNNV Alkmaar), Rutger Polder (ANIMO en KNNV Alkmaar), Dirk Vollenga (Gemeente Bergen), Winant Halfwerk.

Martijn Oud
Borinagestraat 19
1827 DX Alkmaar

Bronnen

- ARNOLDS, E., Th.W. KUYPER & M.E. NOORDELOOS, 1999. Overzicht van de paddestoelen in Nederland. Meppel.
- NAUTA, MARIJKE M. & ELSE C. VELLINGA. 1995. Atlas van Nederlandse paddestoelen. Rotterdam/Brookfield.
- NMV, 2000. Verspreidingsatlas agaricales. Meppel 2000.
- COOLIA, contactblad van de Nederlandse Mycologische Vereniging.